

3

r Quadern →

Treball i Ciutadania

Reptes per al futur: responsabilitats compartides

Reptes per al futur: responsabilitats compartides

Col·laboracions en aquest número:

Teresa Crespo (presidenta d'Entitats Catalanes d'Acció Social), Fernando Pindado (subdirector general de Participació en l'àmbit local de la Generalitat de Catalunya), Joan Majó (vicepresident de la Fundació Jaume Bofill i exministre d'Indústria i Energia), Josep Maria Rañé (president del Consell de Treball Econòmic i Social de Catalunya), Ismael Palacín (director de la Fundació Jaume Bofill), Juan Antonio Esteban (director General d'InfoJobs), Comissió d'Àmbit Penitenciari d'Entitats Catalanes d'Acció Social, Teo Romero (president delegat de l'Àrea de Desenvolupament Econòmic de la Diputació de Barcelona), Aleix Caussa (Spora Sinergies), Josep Lluís Francesch (president de la Fundació PIMEC), Comissió de Famílies d'Entitats Catalanes d'Acció Social, Paco Estellés (responsable de les Plataformes d'Educació Social dels Salesians de Catalunya i vocal de la Junta directiva d'ECAS)

3r Quadern Treball i Ciutadania

Reptes per al futur: responsabilitats compartides

Direcció General:

Agència de
Comunicació Social

Coordinació tècnica:

Direcció tècnica: Xavier Orteu

Redacció: Iratxe Couviellos

Correcció: Blanca Rodríguez i M. Mercè Riu

Disseny i il·lustració: Patrizia Schopf

Maquetació: TGA

Fotografies: Fundació Èxit (p. 24-25 i 38-39)

Impressió: Solucions Gràfiques Xeix

c/ Llull, 80 local 1

08005 Barcelona

Dipòsit legal B-24066-2010

Imprès amb paper reciclat 100%

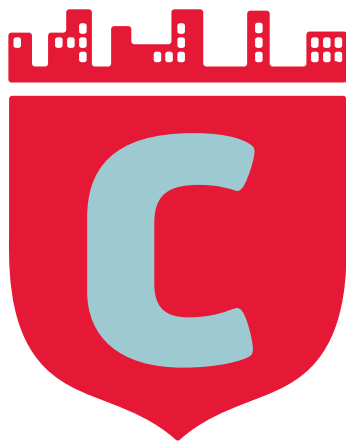

3

r Quadern →

Treball i Ciutadania

Reptes per al futur: responsabilitats compartides

PRESENTACIÓ

Teresa Crespo

Presidenta
d'ECAS

Aquest *3r Quadern Treball i Ciutadania* correspon al tercer eix temàtic del congrés amb què ECAS va iniciar el debat l'any 2009. L'orientació d'aquella trobada va estar determinada pels objectius i l'ideari d'ECAS, que es desprenen de la visió que tenim de l'acció social entesa com a tota actuació realitzada per organitzacions d'iniciativa social orientada a promoure el desenvolupament i l'autonomia de les persones —especialment d'aquelles que tenen més dificultats—, i a garantir l'exercici efectiu dels drets de la ciutadania, així com l'ampliació del seu abast sempre que sigui necessari. En definitiva, ECAS treballa per construir una societat més equitativa i inclusiva, amb una cohesió sòlida i duradora, en la qual tots puguem participar activament com a ciutadans de ple dret.

D'acord amb aquests principis, ECAS va voler crear un espai de reflexió i treball en comú per als diferents agents que es troben implicats en tot allò que fa referència als processos d'inserció sociolaboral dels col·lectius en risc d'exclusió, per tal d'impulsar noves sinergies i obrir perspectives de futur vers una societat més inclusiva. Partint d'un primer eix que analitzava el naixement de noves morfologies i polisèmies del treball en el context de la crisi econòmica i social, el segon eix del congrés ens va dur a la realitat de l'individu davant el repte de trobar noves articulacions entre treball i ciutadania. L'objectiu del tercer eix, que recollim en aquest quadern, és identificar el paper dels diferents agents en la construcció d'oportunitats d'ocupació per a tothom.

Durant les sessions ens interrogàvem sobre els nous equilibris entre seguretat i flexibilitat laboral, i sobre la relació entre l'Administració i el tercer sector, en què es barregen elements de competència i de col·laboració. Ens vam preguntar també si les entitats han d'actuar com a empreses de serveis, i vam debatre al voltant de les estratègies per defensar els drets dels nous treballadors. En definitiva, vam intentar identificar els canvis que cal dur a terme en les dinàmiques i lògiques dels diferents agents socials i econòmics per tal d'adequar-les a les noves necessitats de les persones.

La perspectiva del temps ens permet afirmar que el rerefons d'aquella trobada era ajudar les nostres entitats a enfortir la seva capacitat d'anàlisi, adquirir coneixements i descobrir les millors opcions per optimitzar la seva intervenció. El propòsit, en última instància, és contribuir el màxim possible al benestar de la població que més ho necessita, a la qual destinem de forma prioritària els nostres programes i serveis.

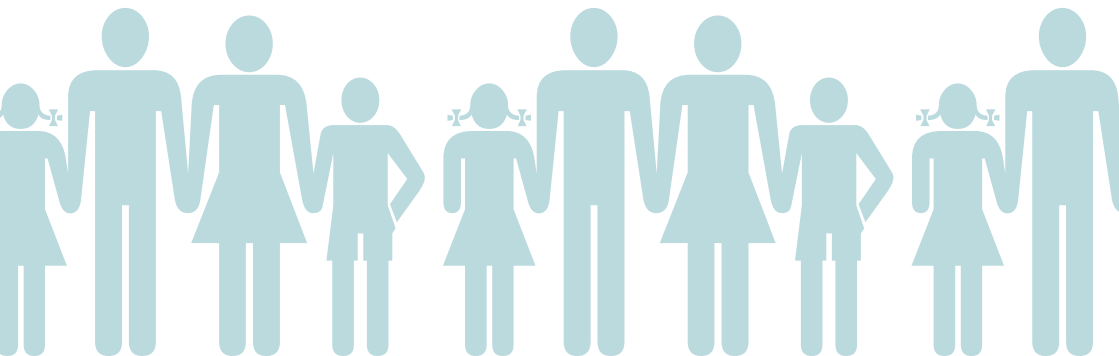
Les cinc comissions de treball d'ECAS existents en el moment de celebrar el congrés —a les quals s'ha afegit recentment una sisena, centrada en l'àmbit del VIH/Sida— es van implicar en les jornades. Si bé la **comissió d'inserció sociolaboral** va ser el motor dels debats, totes es van sentir involucrades en la reflexió i el compromís vers el futur. Des de l'especificitat de cadascuna de les comissions es van realitzar aportacions que van enriquir les sessions i, entre totes, van proporcionar una visió global i transversal de la temàtica que ens va reunir. Al mateix temps, els professionals que les formen van adquirir nous elements de pensament i d'acció futura, fruit de la síntesi del treball comú realitzat.

Les experiències i el discurs especialitzat de les comissions no estrictament centrades en el terreny de la inserció laboral reflecteixen la centralitat del treball com a factor clau per exercir la plena ciutadania.

- **Àmbit penitenciari:** les alternatives i oportunitats que el mercat laboral ofereix per a la reinserció i la participació ciutadana d'un dels grups de població amb més dificultats per incorporar-se a la societat van ser un tema cabdal. Considerant que l'ocupació és la via òptima per esdevenir ciutadà, vam reivindicar la igualtat de drets en el procés de reinserció a la comunitat.
- **Immigració:** la major vulnerabilitat dels immigrants ens ha portat a convertir en «il·legals» aquells que ahir eren productius, de manera que avui pateixen les pitjors condicions del mercat laboral. Els seus contractes han estat el més precaris,

amb jornades parcials i un elevat grau de temporalitat que avui els aboca a ser els primers a quedar-se sense feina, malgrat haver cobert la demanda de llocs de treball rebutjats per la població autòctona. Quan manca l'ocupació, les actituds xenòfobes es giren també en contra d'ells. La desigualtat en els drets que poden exercir agreuja la seva situació, ja que sovint es veuen abocats a la clandestinitat, la pobresa i la marginalitat. Calen programes d'integració i de prevenció, però també educatius per combatre les actituds de rebuig.

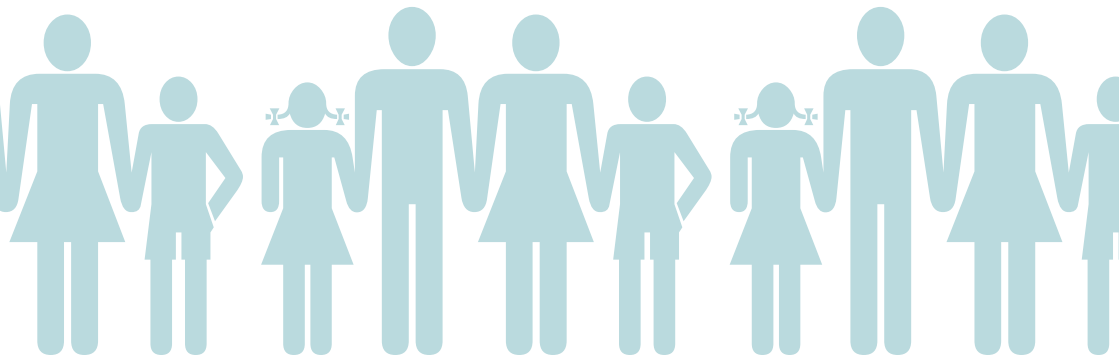
- **Gènere:** vam demanar la igualtat entre totes les persones amb el convenciment que no es pot acceptar cap raó que justifiqui la discriminació, la marginació o l'expulsió de cap col·lectiu ni de cap individu de la nostra comunitat. En el món del treball han estat massa habituals les pràctiques discriminatòries per raó de gènere que han barrat les vies de promoció personal a moltes dones, argumentant rols i funcions diferenciades per a homes i dones que no tenen res a veure amb les competències i capacitats reals de cadascú. La preocupació d'ECAS en aquest sentit ens ha portat a realitzar un estudi sobre la conciliació de la persona i la família amb el treball. La comissió de gènere i la de famílies han liderat aquesta iniciativa, que ens ha permès conèixer millor la realitat dels treballadors i treballadores de les nostres entitats. Cal continuar treballant en aquesta línia, impulsant entre les nostres organitzacions plans d'acció amb mesures concretes per aconseguir una veritable conciliació.

- **Famílies:** quan es parla dels afectats per l'atur es fa esment de joves, dones, homes... però poques vegades es pren la unitat familiar com a referència, malgrat que en la majoria de casos, darrere d'un aturat o d'un pobre hi ha una família. Això vol dir que adults i infants pateixen privacions i veuen condicionat el seu desenvolupament i la construcció del seu futur a causa de mancances en l'entorn familiar; per tant, no es pot obviar la visió de la família com un tot. [A la pàgina 45 d'aquest *Quadern* es recull més extensament l'aportació de la comissió de famílies al debat sobre treball i ciutadania.]

Moltes de les denúncies, propostes, reflexions i demandes formulades durant el congrés van quedar recollides en el manifest amb què ECAS va tancar la trobada del 2009. El text sintetitzava el que la nostra organització volia dir a la ciutadania amb l'objectiu de contribuir a la construcció d'una societat més justa i igualitària. Malgrat que al llarg d'aquestes pàgines els enunciats poden aparèixer expressats en passat —ja que procedeixen d'aquelles jornades—, avui continuen presents en les nostres reflexions i actuacions, i constitueixen un compromís comú assumit per les entitats que componen la nostra federació. ▶

Índex

4 Presentació

Teresa Crespo

10 Els reptes de l'acció social

Fernando Pindado

12 Com compartim responsabilitats i generem oportunitats

Joan Majó

24 Compromisos de futur per a la inserció laboral i la ciutadania

26 Objectius comuns, participació i coresponsabilitat per a un futur inclusiu

Josep Maria Rañé

30 Trets diferencials i valor afegit de les entitats socials

Ismael Palacín

36 Tres qüestions, tres exemples i les oportunitats d'Internet

Juan Antonio Esteban

38 Aportacions al debat

46 Crisi de model, canvis estructurals

Paco Estellés

Els reptes de l'acció social

Fernando Pindado

Subdirector Gral. de Participació en l'àmbit local, Generalitat de Catalunya

El món està canviant ràpidament. No són canvis superficials o cíclics com els que històricament s'han produït en les nostres societats. Es tracta de canvis estructurals, profunds, que afecten el nucli essencial del sistema. Estem en un canvi d'època amb afectacions molt singulars en el conjunt de la societat, i especialment en els sectors més vulnerables.

L'acció social esdevé cabdal per fer front a les conseqüències negatives d'aquests canvis. Les desigualtats tendeixen a incrementar-se i les fronteres de l'exclusió social s'eixamplen i acosten aquest risc de manera perillosa cada vegada a més gent, amb perfils personals i professionals que només deu anys enrere hauria estat impensable que es poguessin trobar en aquesta situació.

La societat ha de donar respostes, i aquestes respostes han de ser polítiques, entenent el concepte «política» com la forma pacífica de gestionar la diversitat d'interessos en una societat. En democràcia, aquestes polítiques han d'intervenir decididament per fer possible el dret a la igualtat i la justícia, la qual cosa requereix accions per esmorteir les desigualtats i evitar l'exclusió per causes econòmiques o socials.

A més, en democràcia aquestes polítiques necessiten la concurrència de diferents actors: les institucions públiques, els agents econòmics i els actor socials. I aquí ve la reflexió que voldria compartir en aquest breu article. Quin ha de ser el rol de les organitzacions socials en aquest canvi d'època? N'hi ha prou de prestar de manera eficaç i eficient serveis dirigits a apaivagar aquestes conseqüències? Cal modificar el marc normatiu i institucional? Les formes d'organització i gestió de les entitats socials, continuen sent vàlides?

Amb aquestes línies vull reclamar el rol polític de les entitats socials. Un rol polític en el sentit més ampli del terme. Fins ara, la major part de les entitats socials, a més de gestionar esforçadament els seus programes i serveis, han tractat d'intervenir en les polítiques concretes de les diferents institucions: serveis socials, ocupació, desenvolupament econòmic, salut... Han estat i són interlocutors necessaris i importants per als governs responsables d'aquestes polítiques, i per aquest motiu són cridades regularment a donar la seva opinió respecte de normes o programes públics. Cal continuar aquesta tasca col·laborativa, que no impedeix tenir opinions crítiques o de rebuig quan aquestes actuacions no són congruents o no responen als principis i a les finalitats promogudes per les entitats socials.

Però cal també incidir en la **POLÍTICA** amb majúscules: en l'estructura —el marc normatiu i institucional en què s'elaboren les polítiques— i en el seu procés d'elaboració. Cal reconèixer el paper de la ciutadania activa i facilitar els canals que permetin l'exercici d'aquest dret a implicar-se en l'acció col·lectiva. Cal un marc institucional en què l'accés a la informació sigui fàcil i eficaç, i en el qual la transparència de les actuacions públiques sigui un deure inexcusable. Cal, en definitiva, un marc polític de més qualitat democràtica, que afavoreixi el rol actiu de la ciutadania i de les entitats de la societat civil en l'enfortiment del sistema democràtic i, consegüentment, en la millora de les polítiques públiques.

Les entitats socials no es poden reduir a gestionar de forma eficaç determinades prestacions o serveis; tenen, a més, un doble repte. D'una banda, intervenir en la política i en les polítiques; de l'altra, predicar amb l'exemple, promovent un funcionament intern basat en els principis i els valors de la democràcia i els drets de les persones. Si la societat s'organitza amb criteris de qualitat democràtica, la possibilitat de ser governats per una institució de qualitat democràtica serà més a prop. ▶

Com compartim responsabilitats i generem oportunitats

Joan Majó *

Vicepresident de la Fundació Jaume Bofill i exministre d'Indústria i Energia

El Congrés Treball i Ciutadania, celebrat el juliol del 2009, tenia com a prioritat transmetre als professionals de l'acció social quatre blocs de continguts bàsics:

- **Anàlisi i acció.** Aquests professionals formen un conjunt d'entitats per l'acció social, i la paraula *acció* és important. Qualsevol acció que no estigui basada en uns principis estarà necessàriament desorientada, però una acció *social* que no es basi en un bon coneixement de la realitat pot ser molt perillosa, i fins i tot frustrant, per als que la practiquen. Per això, per tal de poder actuar de forma eficaç, els professionals necessiten principis i una bona anàlisi de la realitat.
- **Visió de futur.** Una acció social basada en uns principis sòlids i pensada a partir d'una bona anàlisi de la realitat només té sentit aplicada amb visió de futur. Abans de passar a l'acció s'ha d'intentar esbrinar com serà aquest futur.
- **Oportunitats.** Així com parlar del passat és parlar de problemes, parlar del futur és parlar d'oportunitats. Sigui quin sigui l'enfocament, s'ha de fer en clau d'oportunitats.
- **Responsabilitat.** Així concloïa precisament un dels *leitmotivs* del congrés: reptes de futur, generar oportunitats i compartir responsabilitats.

*Doctor en Enginyeria Industrial i polític, va ser alcalde de la seva ciutat, Mataró, entre el 1979 i el 1982, i ministre d'Indústria i Energia (1985-1986). A banda de la seva experiència política —que també l'ha portat a col·laborar amb la Comissió Europea i el Consell de la UE—, té una àmplia trajectòria en el món empresarial. El 1971 va fundar Telesincro, empresa dedicada al disseny i la fabricació d'ordinadors amb tecnologia pròpia. Va ser president d'Olivetti Espanya i membre del consell d'administració de La Seda. Entre el 2004 i el 2008 va ser director general de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, i ha publicat diversos llibres: *Chips, cables y poder* (1997), *No m'ho crec* (2009) i *Després de tocar fons* (2010), entre d'altres.

Nota: Les dades citades en aquest article són les disponibles l'any 2009, quan es va celebrar el congrés del qual procedeix aquest text.

Quan es parla d'oportunitats, no es parla de problemes; i quan es parla de responsabilitats, no es vol parlar de queixes. Des d'aquest punt de vista, el contingut del discurs no ha de ser fonamentalment intel·lectual, sinó sobretot pràctic. La pregunta clau és: què s'ha de fer, i amb qui, durant els propers anys per poder dur a terme els objectius que els professionals de l'acció social s'han proposat? La resposta és una altra pregunta: com seran els propers anys? Cadascú ha d'aconseguir respondre la pregunta a partir d'algunes idees bàsiques que tot seguit s'analitzen.

Els propers anys no són els anys de la postcrisi, sinó els anys de la crisi. Dit d'una altra manera: la crisi actual tindrà una sortida llarga i complicada i, per tant, durant els pròxims quatre o cinc anys la societat seguirà instal·lada en la crisi. Per tractar la qüestió és fonamental saber de quina crisi s'està parlant i per què. Si es tracta de la crisi financera internacional, és probable que en un any i mig s'hagi superat; perquè aquesta crisi prové d'uns balanços, uns fons propis i uns actius que s'ha demostrat que eren majoritàriament fum, com també s'ha demostrat que a la gran majoria dels bancs americans, francesos, anglesos, alemanys o japonesos aquests fons propis no existien.

L'anàlisi anual de l'economia mundial que realitza la revista *Forbes* indica que l'any 2005 la suma dels fons comuns de tots els bancs de l'OCD ascendia a 4,5 bilions de dòlars. Quan es va enfonsar Lehman Brothers, tots els governs del món es van posar les mans al cap i, per tal d'evitar que s'enfonsés cap altra entitat bancària, hi van injectar diners per refer el seu capital. Gràcies a això, avui els bancs anglesos, francesos, americans... tornen a remuntar i ronden ja els 3,7 bilions de dòlars, és a dir, el 80% dels fons propis. Això indica que en un o dos anys s'hauran injectat els diners restants i s'haurà reposat el capital de totes aquestes institucions; s'haurà nacionalitzat tota la banca.

L'explicació de la crisi financera internacional és tan senzilla com que els bancs internacionals s'estaven enfonsant perquè els actius tòxics havien destruït els seus balanços i la solució era res-

tituir el capital. En no haver-hi capital privat, l'han hagut de posar els estats, els governs. La solució a la crisi financera internacional consisteix, doncs, en el fet que s'acabin de posar els diners i, en cas que en el termini de sis mesos els governs hagin tornat els diners, la crisi financera internacional s'haurà acabat i hi tornarà a haver crèdit. Per tant, es disposarà de diner líquid i tornaran a funcionar els sistemes interbancari i financer. La recuperació del sistema financer internacional suposarà, per a aquells països que no tinguin altres problemàtiques més enllà de la crisi, l'inici de la recuperació econòmica. En tallar el crèdit i el diner líquid, la crisi financera havia creat una recessió econòmica mundial. Però si d'aquí a mig any no hi ha crisi financera, estats com Alemanya reprendran el seu ritme i, a poc a poc, acabaran sortint de la recessió, tornaran a una certa expansió, refaran tots els lloc de treball i en crearan de nous.

Malgrat això, el dia que la crisi financera internacional acabi, l'economia espanyola no reaccionarà i, per tant, la crisi econòmica espanyola no finalitzarà. I és que la crisi econòmica espanyola no és conseqüència de la crisi financera internacional encomanada als bancs espanyols. Els bancs espanyols no s'han hagut d'intervenir: el Govern, fins fa poc, no havia posat ni un sol euro al capital de cap banc ni caixa perquè aquestes entitats no havien comprat actius tòxics. Durant els últims cinc anys, les caixes i els bancs espanyols han estat en una situació completament diferent de la de les entitats intervingudes en altres països. Com que el país no tenia estalvi i es requeria crèdit, empresaris, promotors i particulars acudien a l'estranger a buscar diners, però no a comprar actius. En el moment en què la crisi financera internacional va esclatar, els bancs ja no van poder fer més ús d'aquest recurs i van deixar de disposar de diner líquid per prestar dins del país, la qual cosa va fer esclatar la crisi espanyola.

El problema no recau, doncs, en el fet que els bancs arrosseguessin una crisi que, de cop, esclatés i s'expandís a altres sectors. La nova situació econòmica va trencar un procés boig de creixement exagerat durant el qual la mitjana de creixement de la Unió Europea se situava entre l'1 i el 2%: a Espanya es va arribar a assolir

un 4% de creixement anual. L'Estat espanyol era el país d'Europa que més creixia, però ho feia inflant innecessàriament un sector que no havia de créixer tant: el constructor i immobiliari. El sector representa a Alemanya un 4,5% del PIB, i en altres països europeus oscil·la entre el 5 i el 6%. Podia tenir sentit que a Espanya —on el sector disposa també d'una important participació estrangera— representés un percentatge més elevat que a Alemanya, però no fins a l'extrem d'arribar a suposar el 18% del PIB.

Les dades sobre la demografia espanyola indiquen que cada any es necessiten entre 300.000 i 350.000 pisos, aproximadament, a causa dels naixements, els casaments i les separacions. Alguns anys, concretament durant el 2004 i el 2005, s'havien arribat a aixecar 800.000 pisos, que es construïen perquè es venien. D'aquests, 350.000 es venien perquè eren necessaris, mentre que la resta anaven a mans de compradors que els adquirien per lucrar-se (aprofitant que se'ls finançava la compra al 100%, sovint fins i tot al 110 o al 120%); al cap d'un parell d'anys, els venien molt més cars.

→La crisi econòmica espanyola no és conseqüència de la crisi financera internacional, sinó d'un mercat fictici en el món immobiliari ←

Durant aquests anys es va anar creant un mercat fictici en el món immobiliari que va anar fent grossa la bombolla. Quan ha explotat —perquè ha desaparegut aquesta possibilitat de finançament ja que les institucions financeres ja no podien recórrer al crèdit exterior— s'han hagut de vendre els pisos i n'han aparegut 1.200.000, que representen la demanda de quatre anys. Hi ha un estoc de pisos acumulat durant quatre anys: aquesta és la veritable crisi. Mentrestant, ha començat també una crisi financera interna perquè els bancs i les caixes —que no tenien líquid perquè han deixat de rebre diners de l'exterior, però que fins fa poc tenien els balanços més o menys sòlids— han començat a tenir problemes amb els seus balanços. El motiu és que els deutors no retornaran una part molt important dels crèdits que havien contractat durant aquests anys. El primer cas va ser el de Caja

Castilla La Mancha, amb gairebé el 75% dels seus crèdits en el sector immobiliari; l'entitat acusa problemes de balanç per l'aturada del sector i per una sèrie de diners que no es retornaran. En el cas espanyol, les entitats bancàries tenen l'avantatge que, quan el deutor és insolvent, el cobrament del crèdit s'efectua en forma de pisos. A les caixes i els bancs espanyols, per tant, l'actiu substituirà deute per totxo.

La crisi espanyola és conseqüència de tot això. Durant anys s'ha construït més del que calia perquè s'ha venut més del que calia. Amb aquesta activitat constructora s'han creat molts llocs de treball, però l'oferta immobiliària era en certa manera *ficció* i, per tant, aquestes places no eren sostenibles. Les persones que ocupaven els llocs de feina, però, no eren fictícies i en un any i mig s'ha passat de dos a quatre milions d'aturats. Aquesta és la crisi real: tant és si la borsa puja o baixa, l'important és que s'han generat dos milions d'aturats després d'haver-los tingut ocupant llocs de treball que no eren necessaris. I, és clar, quan la situació és aquesta, no es pot plantejar la política de futur per la via clàssica de la reactivació.

→La crisi espanyola no finalitzarà fins que no es creïn prop d'un milió i mig de llocs de treball nous, que reemplacin els creats per l'especulació immobiliària. No es tracta de reactivació, sinó de reconversió ←

Els alemanys, per exemple, reactivaran el consum i l'economia quan hi torni a haver diner líquid, i molts dels llocs de treball que s'havien perdut es tornaran a crear. A Espanya això també passarà, però no en tots els casos. Així, doncs, el pitjor que podria passar és que s'apliqués una política de reactivació que fes que d'aquí a quatre o cinc anys hi tornés a haver els *mateixos* llocs de treball que hi havia durant els darrers anys. El problema de fons de la crisi espanyola és que no finalitzarà fins que no es creïn prop d'un milió i mig de llocs de treball nous, que reemplacin els que havia creat l'especulació immobiliària. Això requereix molt més que la reactivació.

vació clàssica. La clau és identificar en quins sectors econòmics es poden crear aquestes places de feina i com s'han de formar els treballadors per tal que hi puguin accedir. No es tracta de reactivació, sinó de *reconversió*. Durant aquests anys, la població espanyola ha crescut més del que havia de créixer, fins a arribar als 48 milions d'habitants. Tots ells tenen el dret de viure bé en aquesta societat.

La crisi econòmica se superarà; s'ha passat d'un 9% a un 17% d'atur i, en poc més d'un any, segurament s'arribarà al 20%. A mitjan anys vuitanta es va arribar al 24% d'atur en un moment en què la inflació havia estat d'entre un 14 i un 15%; és a dir, que les persones que vivien d'un subsidi, més o menys fix, perdien anualment entre un 14 i un 15% de poder adquisitiu. Malgrat tot, es va poder superar la crisi. No va ser el Govern, sinó el país, la societat en el seu conjunt, qui va saber tirar endavant.

La recepta teòrica de la crisi consisteix simplement a saber d'on sortiran els nous llocs de treball. Hi ha quatre grans sectors en què hi pot haver creació d'ocupació:

- **El sector de les tecnologies de la informació i de la comunicació audiovisual** és el més clàssic, però les societats espanyola i catalana se situen per sota de la mitjana europea. En canvi, hi ha molts països que estan per sobre d'aquesta mitjana en l'aprofitament de la capacitat de feina i l'activitat que produeix el sector, la qual cosa demostra que la possibilitat de crear molt llocs de treball en aquest àmbit és real.
- **El sector energètic**, que es troba a cavall entre la indústria i els serveis, és també un àmbit amb gran potencial de creació de nous llocs de treball, ja que actualment és necessària una profunda reconversió energètica. El model energètic que s'ha utilitzat en les darreres dècades és absolutament insostenible, de manera que, si no es produeix un canvi, s'arribarà a la saturació del sector. Es gasta més energia de la que convindria i s'obté d'una font que cada

vegada serà més difícil de mantenir. Durant els segles XVI i XVII, a Europa es produïa un consum energètic diari d'unes 10.000 kilocalories; és a dir que, per càpita, cada europeu disposava de 1.000 kilocalories. En aquests moments, la nostra societat gasta 160.000 kilocalories, una despesa que ens permet un nivell de vida i de desenvolupament tecnològic del tot inimaginables al segle XVII. En el moment en què Europa es va desenvolupar sota el model energètic actual, la població mundial era d'uns 700 milions d'habitants, que vivien en una societat més o menys equilibrada i que tenien a la seva disposició els recursos de tot el planeta, no tan sols els del territori propi. La situació canvia en el moment en què aquests 700 milions passen a ser 2.000 milions d'habitants: no hi ha recursos per a tots, ni la possibilitat de reciclar els residus que es generen. No és possible mantenir una societat de 2.000 milions de persones amb un nivell de benestar com el dels països europeus mitjans.

La conclusió de tot plegat és que, en l'àmbit de l'energia, hi ha una feina enorme de reconversió que passa necessàriament per les energies alternatives. El petroli, el carbó o el gas són recursos finits, i per tant s'han d'utilitzar les energies directes i replantejar seriosament què es pot fer amb l'energia solar. Més important encara, cal repensar l'eficiència de l'ús de l'energia. Si en comptes de 160.000 kilocalories se'n consumissin tan sols 60 a partir d'un millor aprofitament energètic, aconseguit amb les mesures adequades, es podria mantenir el mateix nivell de benestar. Encara hi ha molta feina per fer en el terreny de la reconversió de la societat des del punt de vista de l'eficiència energètica. La societat actual ha de ser capaç de veure que les teulades de tots els pisos que ha generat la bombolla immobiliària no haurien de ser de teules, sinó d'un material que absorbís l'energia del sol i la convertís en energia útil.

- El **sector de l'automòbil** necessita una reconversió total seguint els mateixos principis que la de l'àmbit de les energies. És en la concepció actual dels vehicles de transport on és més clara la ineficiència de l'ús de l'energia. D'aquí

a deu anys, els automòbils no s'han d'assemblar gens als cotxes que utilitzem avui en dia. D'entrada, el motor d'explosió que crema benzina s'haurà de deixar enrere; en segon lloc, s'haurà d'optar per materials que no siguin pesants; i, finalment, els vehicles hauran d'estar farcits d'electrònica. En la construcció d'aquest tipus de cotxes hi haurà molta feina, i a Catalunya hi ha les bases per fer-

→Les persones que ocupin els nous llocs de treball desenvoluparan tasques diferents i les faran també d'una manera diferent. Cal dotar-les no tan sols de coneixement, sinó també d'actituds, aptituds i habilitat per al nou context ←

la. A Catalunya i a Espanya, en els últims 15 o 20 anys, la indústria de l'automòbil s'ha limitat al muntatge, la qual cosa ha propiciat la creació d'una indústria de fabricació de components per a l'automòbil que està en condicions de protagonitzar una enorme activitat en aquesta reconversió del sector.

- El sector del servei d'atenció directa a les persones ha crescut molt, està creixent i creixerà molt més com a conseqüència de les contínues deslocalitzacions —de la família cap al mercat— de tota una sèrie d'activitats que abans assumia el nucli familiar i que ara es deleguen. Es tracta d'una tendència que, sens dubte, augmenta. Els serveis socials seran els encarregats de proporcionar aquests serveis en els casos en què no hi hagi suficient poder adquisitiu, mentre que aquelles persones que s'ho puguin permetre hauran de recórrer al mercat. En el sector de l'atenció directa a les persones hi ha un creixement importantíssim d'activitat que hauria de servir per racionalitzar aquest mercat i professionalitzar-lo, de manera que es requereixi una formació específica. L'expansió del sector s'ha produït, fins ara, de manera totalment irracional; és

imprescindible que el creixement futur vagi acompanyat d'una racionalització i una professionalització que regulin i assegurin la qualitat, les característiques, els drets i les condicions laborals dels treballadors i les treballadores d'aquest àmbit, equiparant-los als de qualsevol altre.

S'han de crear nous llocs de treball en nous sectors, però també cal tenir en compte que les persones que ocupin les noves places no tan sols desenvoluparan tasques diferents de les del sector immobiliari, sinó que a més les faran de manera distinta. Fa molts anys que es parla de societat postindustrial i, en el cas espanyol, aquests anys de sortida de la crisi han de ser un graó important en el pas de la societat industrial cap a la postindustrial, gràcies —precisament— a la creació de nous llocs de treball: s'ha d'aprofitar que es creen des de zero per constituir-los legalment, jurídicament i mercantilment, sense reproduir el model actual.

El sistema del treball industrial estava totalment condicionat per la fàbrica, el lloc físic on es desenvolupava. Per al bon funcionament d'una fàbrica és necessari que tots els treballadors ocupin simultàniament els seus llocs en un horari de feina establert; es tracta de dos elements imprescindibles. Si es pensa en les conseqüències d'aquest sistema de producció en l'organització de les societats actuals, d'entrada es fa evident la creació del concepte de *lloc de treball*, que va lligat a la idea física de «lloc». Aquesta idea s'oposa a la de *lloc per viure* i fa aparèixer la necessitat del desplaçament des del *lloc per viure* fins al *lloc de treball*, així com del temps necessari per realitzar-lo. Aquesta rigidesa de l'espai i del temps en el procés industrial es trenca amb el treball postindustrial, malgrat que molts serveis encara estan condicionats per la idea industrial. Es pot exemplificar amb l'horari de 7 a 15 hores de les entitats bancàries, que està pensat a partir d'una organització laboral industrial, i no a partir de les necessitats dels seus clients. Aquesta problemàtica s'anirà arreglant, de manera que la majoria d'activitats relacionades amb la informació o l'atenció a les persones s'ajustin a les necessitats del client.

D'altra banda, el concepte de «fàbrica» implica una enorme acumulació de capital físic, que val molts diners, i implica alhora una enorme acumulació de capital financer. Aquest és l'origen de l'anàlisi marxista de la separació entre capital i treball. El contracte laboral entre empresa i treballador és al cap i a la fi un contracte del lloguer del temps; aquesta és l'essència del contracte laboral en el model industrial. L'acumulació de capital físic impedeix que el treballador pugui ser propietari de les eines que utilitza en el treball, i els torns no són del treballador, sinó del capital. La nova etapa dins l'era postindustrial ha de replantejar aquestes qüestions. Molts dels llocs de feina que es crearan durant els propers anys recuperaran les idees del temps i les eines del treballador, que ja no vendrà el seu temps, sinó el seu producte. Aquest fet representa modificacions extraordinàries en el que avui en dia entenem com a relacions laborals. Pel seu estatus jurídic, el contracte s'assemblarà més a un contracte de prestació de serveis que a un de laboral, i el salari anirà en funció del producte de la feina —és a dir, del preu i de la qualitat d'aquest producte, que es valorarà segons uns sistemes d'avaluació—, i no de les hores treballades. És la mateixa idea del que avui coneixem com a «contractes de serveis», amb la diferència que la legislació actual considera aquest tipus de tasques gairebé com a treballs empresarials: els treballadors autònoms, per exemple, són considerats empresaris. Cal començar a entendre que hi ha molts treballadors autònoms que no tenen per què ser empresaris ni estar disposats a arriscar cert capital per guanyar més, sinó que volen ser treballadors i simplement treballar d'una altra manera. Així, doncs, és necessari revisar el concepte de l'estatus jurídic laboral econòmic per deixar de parlar d'*assalariats* i parlar de *treballadors*. Si no es du a terme aquest canvi, la societat no tan sols no avançarà, sinó que farà passos enrere. Actualment, els grans avantatges de l'estat del benestar que ha anat assolint Europa estan massa vinculats als conceptes d'«empresa», «salari» i «contractes de treball», que podrien ser objecte d'una regressió.

Els propers anys són els de la necessitat d'anar descobrint com formar les persones perquè estiguin preparades per accedir als

nous llocs de treball. Una de les claus és dotar-les no tan sols de coneixement sinó també d'una sèrie d'actituds, aptituds i habilitats que els permetin treballar en aquest context.

→Hi ha activitats que no es corresponen amb el que actualment s'entén per treball, però que són contribucions a la millora de la societat. S'hauria d'ampliar el concepte ←

El principal mecanisme d'inclusió o accés a la ciutadania continua sent el mercat de treball i, mentre això continuï vigent, s'ha de mirar d'ampliar el concepte de «mercat de treball» perquè inclogui les noves activitats i formes de treball. No pot ser que hi hagi una part de la població —llevat dels extrems— que visqui sense treballar. L'organització social ha d'exigir a tothom la seva contribució a la societat i, a canvi, proporcionar mitjans per viure dignament. Aquesta contribució a la societat no es refereix únicament a treballar en el sector de l'economia, sinó que hi ha maneres diverses de contribuir a la societat. El mercat de treball és molt més que el treball de les empreses i els sindicats: és també la manera d'integrar les persones. Un exemple el trobem en la gran contribució a la societat que implica el fet que una persona estudiï, de manera que seria molt positiu que fins i tot els estudiants arribessin a tenir un sou. Hi ha activitats que no es corresponen exactament amb el que actualment s'entén per treball, però que són igualment contribucions a la millora de la societat. Així, doncs, s'hauria d'ampliar el concepte i veure com es pot aconseguir que cada persona trobi la manera de fer la seva contribució a la societat i no en quedi exclosa, encara que no sempre sigui per la via de la inclusió dins el mercat laboral. En realitzar aquest tipus d'anàlisi no s'ha de fer distinció, per exemple, entre el cas una dona que no tingui feina perquè hagi estat treballant a casa i una altra que no en tingui perquè hagi estat maltractada. La qüestió és trobar la manera com l'una i l'altra poden accedir a una contribució positiva a la societat. De la mateixa manera, una persona que hagi quedat exclosa perquè té un historial de toxicomania té un problema, però aquest no ha de ser el de la inclusió al mercat de treball.

Cal concloure aquesta reflexió assenyalant les tres àrees en què, en els pròxims anys, hi pot haver importants problemes d'exclusió com a conseqüència de la incapacitat d'accedir al mercat de treball:

- **Persones entre 15 i 25 anys que no estudien, que no volen treballar** i que no tenen ara per ara cap problemàtica, però que, com a conseqüència d'aquesta situació present, poden trobar-se amb problemes d'exclusió del mercat laboral en un futur.
- **Persones adultes sense formació inicial** que han vist com desapareixia el lloc de treball que ocupaven perquè era fictici i que no tenen la capacitat d'accedir als nous llocs de treball, però sí que tenen la possibilitat de formar-se. Actualment, la majoria de les persones que s'han quedat sense feina s'han de formar pràcticament des de zero per tal d'accedir al mercat de treball.
- **Gent amb edat de jubilar-se, però que no es vol jubilar** i creu que no hauria de deixar perdre la seva capacitat de contribució a la societat.

Durant els pròxims anys, és necessari que la societat inventi nous llocs de treball —les línies bàsiques dels quals les han de marcar els governs— i que, al mateix temps, es faci un important pla de capacitat de les persones. ➤

Compromisos de futur per a la inserció laboral i la ciutadania

Tres experts...

Josep Maria Rañé

President del Consell
de Treball Econòmic i
Social de Catalunya

Ismael Palacín

Director de la
Fundació
Jaume Bofill*

Juan Antonio Esteban

Director General
d'InfoJobs

*Va participar al Congrés Treball i Ciutadania en qualitat de secretari d'ECAS, càrrec que va ocupar fins al juliol del 2010.

...es pronuncien sobre tres qüestions:

1

Quins són els nous reptes socials davant les problemàtiques actuals?

2

Com es poden generar noves oportunitats entre les administracions i els diferents grups socials?

3

Com es pot articular la inserció laboral amb la inclusió social?

Objectius comuns, participació i coresponsabilitat per a un futur inclusiu

Josep
Maria Rañé

- Els **nous reptes** que caldrà afrontar són els que es deriven de la gestió del canvi social, econòmic i productiu. La gestió del canvi serà la que generarà els reptes i les solucions a la situació actual.
- Les **noves oportunitats** entre administracions i grups socials s'han de generar definint-ne conjuntament els objectius. És necessari dibuixar un futur inclusiu amb la màxima participació possible, tant de l'ens polític com dels diferents col·lectius que configuren l'ens civil. Les fites que s'estableixin han de servir com a horitzó a partir del qual redreçar i gestionar el present.
- La **inserció laboral** i la **inclusió social** s'han de gestionar no tan sols atenent la realitat plural que ve, sinó també des de la centralitat del nou treball. Els processos d'exclusió i d'inclusió provenen de la gestió del canvi, de la mateixa manera que els nous reptes sorgeixen també de la problemàtica actual.

La gestió del canvi consisteix bàsicament a resoldre amb èxit allò que exposava un sindicalista fa vint anys: «Quan l'únic que és segur és que canviarem, es tracta de donar seguretats dins del canvi per evitar les resistències a aquest canvi que hem de fer». És a dir, que davant la imminència del canvi, cal donar seguretat. Avui en dia, aconseguir se-

guretats requereix canvis a escala personal i social; cal que les persones tinguin capacitat d'adaptar-se —flexibilitat—, no que s'hagin de doblegar. Si parlem de la flexibilitat com un factor positiu, el fonamental serà proporcionar a les persones l'entorn i els instruments perquè tinguin la capacitat d'elaborar el seu projecte personal, el seu futur, la seva capacitat d'adaptar-se a un avenir incert. Així, doncs, el repte social requereix generar un entorn favorable i donar eines a les persones ajustades al seu estadi inicial, a la seva capacitat de progressar: els instruments s'hauran d'adaptar a les persones.

→Cal que les persones tinguin capacitat d'adaptar-se —flexibilitat—, no que s'hagin de doblegar. El repte social requereix generar un entorn favorable i donar eines a les persones ajustades al seu estadi inicial ←

Les complicitats són l'element bàsic: cal dibuixar uns objectius compartits que tinguin una perspectiva global. S'han de tenir en compte els canvis que s'estan produint, ja que en alguns no s'hi podrà actuar, sinó que simplement s'esdevindran, i l'única manera de resoldre'ls serà a partir de l'actuació local, des de ben a prop, amb la gent i les institucions. Aquests objectius compartits han de ser gestionables i coneguts. Si la reunió del G20 diu que a un problema global li correspon una solució global, i si el problema de la crisi financera s'arregla amb institucions i regles internacionals, aquesta és una condició necessària, però no suficient, per generar complicitat: a la població li és molt difícil sentir-se part de com s'ordena el Fons Monetari Internacional. En aquest sentit, la responsabilitat de les persones i de les institucions és bàsica.

Les institucions, els poders públics, la societat i les empreses estan cada vegada més disposades a delegar responsabilitats a qui les assumeixi. Però és molt difícil aconseguir la dedicació i el compromís d'algú si aquesta persona no sap per a què s'ha d'esforçar. Per tant, el nexa d'unió entre el poder públic i l'activitat privada, entre les responsabilitats pública i privada, ha de ser la col·laboració: cal fer un esforç per definir objectius conjuntament. La definició dels objectius és un element fonamental per poder aconseguir aquesta complicitat, i la forma com s'elaborin és també essencial. Per encertat que sigui un objectiu, si un no ha participat mínimament en la seva definició, difícilment se sentirà responsable del seu compliment.

Pel que fa a la inserció laboral i a la inclusió social, val a dir que la inserció laboral és justament un dels pilars importants de suport de la inserció social. Cal tenir presents, però, els nous requeriments i exigències; malgrat que, en definitiva, els valors que continuaran imperant seran els de l'esforç i el derivat del decalatge entre treball i rendiment, la forma de treballar serà totalment diferent. Si fins ara a l'empresa industrial requerien persones amb capacitat de complir ordres, a partir d'ara se'n demanaran amb un cert grau d'autonomia i responsabilitat, capaces de treballar en equip.

→Els poders públics i l'activitat privada han de definir objectius conjuntament; per encertat que sigui un objectiu, si un no ha participat mínimament en la seva definició, difícilment se sentirà responsable del seu compliment ←

Un dels mecanismes per evitar l'exclusió és que es potencii fortament la flexibilitat interna en el món del treball. Fins ara, els ajustos econòmics s'han produït d'acord amb la flexibilitat interna: davant d'un mercat en procés de canvi constant, les empreses redueixen part de la plantilla perquè

→L'empresa industrial ja no requerirà persones que compleixin ordres, sinó que demanarà un cert grau d'autonomia, responsabilitat i capacitat de treballar en equip ←

no s'adapta, perquè té problemes, o perquè els empleats no tenen el grau de formació necessari per assumir els canvis que es produeixen. Aquesta ha estat la fórmula tradicional, de manera que ara cal generar una dinàmica negociada, bidireccional i que aconsegueixi que l'esforç que comporta aquesta capacitat d'adaptació als canvis tingui com a recompensa el manteniment del lloc de treball, la promoció o la formació d'una carrera professional. Si no es fa, s'arribarà a una situació en què l'adaptació produirà l'exclusió laboral dels col·lectius que no s'ajustin als requeriments, que esdevindran nous exclosos socials. Així, a més dels que pateixen discapacitats estructurals o han viscut un procés de manca de socialització, a la població exclosa se sumaran els treballadors i treballadores *normals* que siguin expulsats del mercat de treball.

La inclusió laboral continuarà sent el mecanisme d'inclusió social perquè el treball és la font dels drets, però evidentment el risc d'exclusió social s'incrementarà pels canvis que s'han produït, en la forma i fins i tot en el contingut del que entenem per treball en la nostra societat. ➤

Trets diferencials i valor afegit de les entitats socials

Ismael Palacín

Les entitats ens sentim amb la responsabilitat social de donar resposta a les tres qüestions que es plantegen. La dimensió dels col·lectius en risc d'exclusió en relació al treball i la ciutadania és una qüestió complexa que no podem fer soles, però hauríem de fer pressió a l'Administració perquè estigui en l'agenda metodològica, tècnica i política. La gran pregunta és: quina és la contribució diferencial que podem fer? És a dir, què podem aportar com a entitats que sigui realment rellevant i diferent?

Nous reptes

Molts agents poden ser agents d'intermediació, però sabem que per als nostres col·lectius la inclusió és un canvi d'estil de vida; és l'apropiació d'uns valors, d'una cultura del treball. Per això, el nostre repte com a agents és acompanyar-los en aquests canvis tan profunds, i aquesta és la part més dura de la nostra feina.

El segon gran repte és identificar precoçment les necessitats socials i validar models d'actuació que permetin identificar el decalatge entre les noves necessitats socials i aquests col·lectius. Com els identifiquem, els donem entitat, aprenem a intervenir-hi i validem models d'intervenció aplicables. Això és excessivament lent, però d'alguna manera aquesta funció d'observatori avançat, tant a l'hora d'identificar la gent, com de caracteritzar i validar models,

és una funció que ja estem fent. Per reduir el temps d'intervenció l'haurem de fer d'una manera molt més sistemàtica i àgil.

La funció és visibilitzar programes efectius. Dintre de les entitats hi ha un capital immens de necessitats socials que ara són molt valorades i que fa anys que treballem. També hi ha un capital immens de programes molt efectius, cultivats amb una cultura artesanal i particularista, que no pensem a replicar a escala o convertir en models des del moment de la seva creació.

Un altre gran repte deriva dels nous riscos de segregació territorial. La part més dura de l'atur han estat històricament les bosses d'inactivitat i atur socialitzat en aquells barris on, després de molts anys, s'havia generat una subcultura d'atur que feia que s'hi concentrassin dificultats educatives a escala col·lectiva. L'atur crònic i la desmoralització poden generar una escala de valors diferent. Recuperar la feina en aquest «desert» és una tasca molt lenta, amb uns costos socials altíssims. No es tracta tant de veure què passa amb la crisi, sinó de calibrar quin és el preu social d'aquesta crisi en els barris on la inactivitat perllongada té uns efectes sobre la comunitat que fa que es converteixi en pauta.

Per altra banda, encara hi ha molt pocs models de programes d'ocupació que segueixin la tesi de Joan Subirats, segons la qual els únics programes socials efectius d'inclusió són aquells que impacten com a mínim en tres eixos:

1. La participació en el mercat productiu i/o en la creació de valor, que determina la nostra utilitat social.
2. El reconeixement públic i la participació, com a adscripció política, que permet el reconeixement i la redistribució (duta a terme bàsicament pels poders i les administracions públiques).
3. L'adscripció social i comunitària, les relacions de reciprocitat que es despleguen en el marc de la família i les xarxes socials.

Malgrat que en les situacions d'exclusió realment serioses no hi ha un únic factor, aquests programes multimodals són escassos i estan poc reconeguts i poc finançats. Hem de revertir aquesta situació, especialment en un context de crisi en què la generació de llocs de treball no provoca, per si sola, una rotació de treballadors.

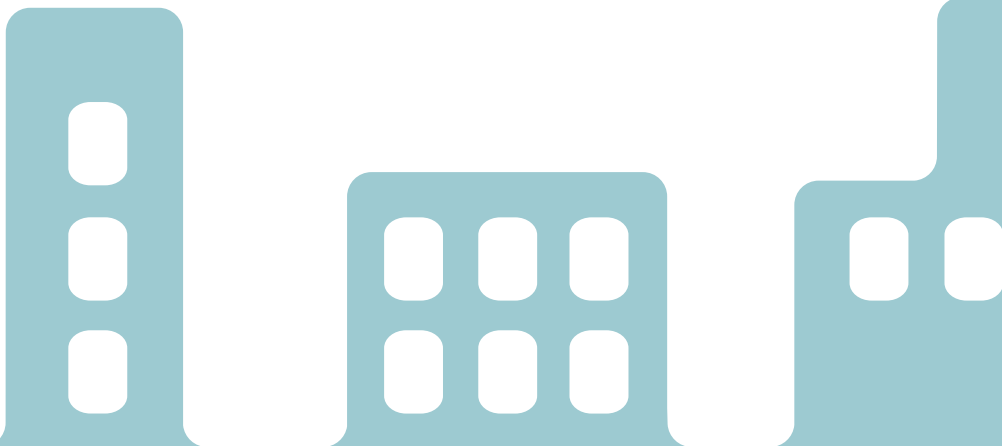
Del model que proposa la UE, *Flexy Security*, se n'ha parlat poc i, ens agradi o no, és el que predomina com a concepció de les polítiques. Flexibilitat per als empresaris i seguretat per als treballadors. Cal aclarir com es combina aquest model de noves polítiques i, sobretot, què significa la *seguretat* per als col·lectius en situació de més vulnerabilitat: en què consisteix? Quina és la seguretat que els oferim des de les polítiques d'inclusió que apliquem les entitats? Hem de proporcionar un espai de referència, un acompanyament integral, una garantia de procés, i fins i tot de procés de postinserció. Des de la perspectiva de la qualitat és molt interessant entrevistar usuaris i saber què valoren a posteriori d'allò que els hem aportat, en clau de seguretat subjectiva i objectiva.

En un període de crisi com el que travessem, tornen a ser important —com ho van ser fa anys— els recursos i les polítiques de contenció. Si anem cap a un escenari de *jobless*, de falta objectiva de llocs de treball, hi ha un nombre de programes que, sense resoldre la situació d'atur a curt termini, contenen la problemàtica mentre no hi ha les condicions externes per posar-hi solució. El fet que aquests espais de «no-treball» siguin de «no-deteriorament» de les capacitats i els valors, per una banda, i de promoció, per una altra, són elements que poden esdevenir crucials. Ara és el moment de reivindicar aquest tipus de programes —que fa deu anys que demanem— i de reclamar que es valori —i es tingui en compte a l'hora d'establir el finançament— el seguiment postinserció dels programes d'ocupació.

El tret diferencial de les entitats socials és que el nostre acompanyament va molt més enllà de l'acció acabada: oferim espais de referència. Però en les polítiques d'ocupació aquests espais, que són un factor clau per a la viabilitat de la inserció, no estan reconeguts ni en termes de funció, ni a nivell de costos.

També és el moment de reclamar des de les entitats els nous drets de treball i ciutadania: fonamentalment, el dret que tot ciutadà tingui un projecte d'inserció i els recursos per portar-lo a terme al llarg de la vida. No és exactament el dret a una feina, però si el dret que tota la societat —Administració, entitats i resta d'actors— proporcioni el que estigui al seu abast perquè tot individu pugui desenvolupar un projecte d'inserció. La nostra feina és dotar de contingut aquest dret i posicionar-lo en el nou entorn de *Flexy Security*.

Noves oportunitats

La coproducció de projectes i processos amb l'Administració és una línia de treball fonamental que des d'ECAS hem treballat molt. Encara tenim una Administració que massa sovint actua com a comprador i cal innovar com mai per potenciar les aliances, no tan sols amb l'Administració, sinó també entre entitats.

Respecte a l'empresa ens queda molt per aprendre, però en aquests últims anys hem comprès que tant en moments de creixement econòmic com en períodes de recessió, a l'empresa no li resulta gens fàcil trobar el treballador idoni. No ho és ni tan sols quan l'atur és alt, i això reforça la idea apuntada que el valor diferencial de la nostra aportació és necessari. Hi ha moltes entitats que treballen amb empreses i poques empreses que hagin començat a treballar amb una organització i l'hagin deixat; el percentatge de fidelització és altíssim.

Hem de valoritzar també els trets diferencials que tenim en termes d'especialització: no és el mateix l'aportació que fa una entitat molt comunitària en un barri concret, que la d'una entitat que és punta de llança de certs col·lectius amb drets no reconeguts.

Inserció laboral i inclusió social

La idea de reivindicar la renda bàsica universal com a mesura contra l'exclusió em genera un cert escepticisme perquè les transferències monetàries no poden substituir ni les polítiques actives ni la prestació de serveis. És una mesura que pot contribuir des del punt de vista de l'exclusió econòmica, però aquests tipus d'ajuts rarament transformen.

Cal reivindicar, en canvi, la importància de l'enfocament comunitari en els programes d'inserció sociolaboral. Malgrat que ens trobem en una economia global, l'ocupació es crea, s'aprèn i es destrueix en l'àmbit local. La dosi d'enfocament preventiu i multiplicador comunitari en els programes d'inserció encara és escassa.

Per últim, s'ha de prioritzar el tractament de la inactivitat laboral prolongada, que té un perillós efecte multiplicador. L'accessibilitat als recursos d'inserció i la promoció d'una xarxa normalitzada són un repte primordial. Les polítiques socials estan canviant i evolucionant des d'un model orientat a col·lectius i necessitats, a un altre vinculat al cicle de vida. ➤

Tres qüestions, tres exemples i les oportunitats d'Internet

Juan Antonio
Esteban

En relació a les tres qüestions que es plantegen, a continuació se'n donen tres exemples.

- **Nous reptes.** El primer exemple té nom propi: es diu Miguel i és una persona que va entrar en contacte amb les entitats d'acció social fa tres anys, quan va penjar el seu *currículum vitae* a InfoJobs. En Miguel es dedicava a l'hostaleria, estava intentant millorar la seva feina i el més sorprenent és que tenia cinquanta-sis anys. Va ser el fill d'en Miguel qui li va proposar buscar feina a través d'Internet i el va donar d'alta a la borsa de treball del portal. El volum de gent que troba feina a través d'Internet és molt alt. Malgrat que ara mateix no hi ha gaires ofertes laborals, encara se'n troben; les característiques de les disponibles canvien amb molta rapidesa, això sí, ja que la clau és el mateix mitjà, la tecnologia. Persones com en Miguel necessiten ajuda per aprendre a accedir a Internet, que encara no és un entorn tan universal com sembla. Per tant, és essencial desenvolupar els recursos i mecanismes necessaris perquè les persones que cerquen feina no es perdin tota la riquesa de vacants que s'ofereixen des de la xarxa.

Actualment, un 95% dels llocs de treball que cal cobrir es publiquen a través d'Internet, de manera que és difícil aprofitar aquesta riquesa si no s'hi té accés. És bàsic que hi hagi recursos suficients per acompanyar les persones i evitar que quedin excloses

d'aquest mitjà, que té la virtut d'aglutinar molta informació del mercat de treball —l'anomenada *infomediació*—, a la qual s'ha de donar molta importància. Conèixer les característiques concretes del mercat laboral és especialment vital en un moment de canvis tan constants com l'actual. Apareixen ofertes que requereixen certes habilitats, i al cap de no res comencen a sorgir-ne d'altres que demanen un altre tipus d'habilitats.

- **Noves oportunitats.** Fa quatre anys, quan s'estava desenvolupant el citat concepte d'*infomediació*, es va fer evident que els treballadors socials no podien fer tots sols el canvi, i es va començar a entrar en contacte amb experts del mercat de treball per tal que col·laboressin en la tasca d'extreure informació significativa que es pogués utilitzar amb persones que cerquessin feina. Gràcies a aquest treball d'anys, ha vist la llum un estudi de la Cambra de Comerç de Barcelona que ha extret centenars de milers d'ofertes de feina d'Infojobs, ha analitzat els coneixements que es requereixen en cadascuna de les vacants i ha detectat els àmbits en els quals encara hi ha oportunitats laborals. La *infomediació* permet detectar totes aquestes qüestions en temps real. La manera com s'ha aconseguit desenvolupar aquest projecte és un exemple de col·laboració: un treball que s'ha entès des del punt de vista de dos socis que tenen uns valors per aportar i que, conjuntament, són capaços de fer quelcom que mai no podrien fer per separat.
- **Articulació entre inserció laboral i inclusió social.** Una PIMEC postindustrial considera que l'important per a l'empresa és la innovació contínua i, per tal d'aconseguir-ho, hi ha una sèrie de bases imprescindibles que formen part de la cultura occidental. Entre aquestes bases, la principal és sentir-se segur al lloc de treball. L'empresari té molt a veure amb el fet que aquesta seguretat es produeixi, encara que també és cert que les empreses postindustrials demanen als treballadors una sèrie d'habilitats entre les quals s'inclouen la flexibilitat i la mobilitat. ➤

Aportacions al debat

**Comissió
d'Àmbit
Penitenciari**

Teo Romero

Aleix Causa

d'Entitats
Catalanes
d'Acció Social

President delegat
de l'Àrea de Desen-
volupament Econò-
mic de la Diputació
de Barcelona

Director de la
consultoria
psicosocial
Spora Sinergies

Amb motiu del Congrés Treball i Ciutadania es va constituir un Comitè Assessor que va guiar les accions del Comitè Organitzador i va aportar una visió panoràmica dels objectius i dels continguts. A més dels autors de les aportacions que recollim en aquestes pàgines, en van formar part les següents institucions, entitats i empreses: Ajuntament de Barcelona, CC00, CEESC, Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya, Departament de Participació de la Generalitat de Catalunya, Diputació de Barcelona, Foment de Treball, Fundació Jaume Bofill, Fundació PIMEC, ONCE, Universitat de Barcelona, UGT.

**Josep Lluís
Francesch**

President de la
Fundació PIMEC

**Comissió
de Famílies**

d'Entitats
Catalanes
d'Acció Social

L'Administració està fent una clara aposta per externalitzar serveis i programes, i les entitats d'acció social n'estem assumint en bona part les tasques de gestió. Alguns d'aquests serveis són d'obligat compliment, mentre que d'altres poden perillar en moments de crisi com l'actual. El dèficit i les retallades pressupostàries han condicionat els indicadors econòmics i tècnics que fins ara marcaven les regles del joc de l'accés a les convocatòries a les quals concorre el tercer sector.

En aquest context, les entitats d'acció social han de competir i modificar els estàndards de qualitat a què estaven acostumades per adaptar-se a una realitat social i de mercat laboral que ha canviat radicalment. S'ha innovat i es continua fent; s'han incorporat models de gestió i d'intervenció que milloren l'eficiència i l'eficàcia vinculades a objectius. Però l'adaptació comporta un risc: si no es fa bé, els ajustos poden afectar negativament el producte final, que és el servei que prestem a les persones ateses.

Els efectes, per tant, no es limiten a les entitats d'acció social, que desenvolupem certes tasques tenint en compte les especificitats dels col·lectius destinataris. Els perjudicats són els usuaris i, en última instància, la ciutadania en el seu conjunt, que es trobarà immersa en una societat menys cohesionada.

Teo Romero

President delegat
de l'Àrea de
Desenvolupament
Econòmic
de la Diputació
de Barcelona

L'Àrea de Desenvolupament Econòmic contempla entre els seus objectius treballar en l'àmbit de les polítiques locals del mercat de treball. La preocupació per l'ocupació i la cohesió social ha estat de sempre un dels eixos vertebradors de l'actuació de la Diputació de Barcelona.

Totes les persones tenen dret a tenir una feina digna, i la tasca per garantir que aquest dret es faci efectiu s'intensifica quan es tracta de col·lectius especialment vulnerables. El factor treball constitueix un element cabdal per a la integració social i cal assegurar, per tant, que tots els ciutadans hi tinguin accés.

Participar en el Congrés Treball i Ciutadania ens ha brindat l'oportunitat de treballar conjuntament —no tan sols Administració i entitats d'acció social, sinó també amb la resta d'agents socials presents— per respectar i assumir les diferències de les persones i, alhora, contribuir a difondre entre tots els sectors econòmics els avantatges d'apostar per una inserció laboral fonamentada en la igualtat d'oportunitats entre totes les persones.

El Congrés Treball i Ciutadania va posar de manifest l'estreta relació que hi ha entre l'acció social i el coneixement. Les entitats d'acció social i els professionals que hi treballen tenen un gran bagatge i uns coneixements acumulats pel que fa a les actuals necessitats socials que envolten la relació entre treball i ciutadania, així com respecte a la perspectiva històrica que ens ha portat fins a l'actual context. Aquest saber es va posar de manifest en els continguts del congrés, mitjançant l'elaboració de les ponències i la generació de debat en els tres eixos que el van articular.

Tanmateix, resulta una tasca complexa per a les entitats d'acció social combinar les tasques d'atenció directa i d'organització amb la producció de discurs. En el dia a dia, aquests agents socials despleguen el seu saber en les accions i activitats que realitzen per a les persones usuàries i per a la societat, però produir coneixement en aquest marc d'atenció directa requereix un temps i una dedicació que, en ocasions, queden relegats a un segon pla a causa de la urgència de les demandes vinculades a les necessitats socials.

Des d'ECAS i les seves entitats es fa un esforç per transformar aquest saber pràctic i operatiu en coneixement susceptible de ser extrapolat. Des de les organitzacions, i en col·laboració amb les persones que hi treballen, vam elaborar

un diagnòstic de la realitat de la inserció sociolaboral a Catalunya que va servir de base per al desenvolupament del Congrés Treball i Ciutadania.

L'esforç dut a terme incloïa el qüestionament del paper de les entitats d'acció social en el mapa de la inserció sociolaboral. Intervenir en una realitat social suposa produir-hi efectes i, de fet, les nostres actuacions mai no són neutres. Per això actuem, però alhora cal prendre consciència del risc que els efectes produïts no siguin els desitjats o esperats. En aquest sentit, la reflexió crítica va ocupar un lloc destacat en l'elaboració del coneixement de base produït per al congrés.

Des de Spora Sinergies volem posar èmfasi a destacar el valor afegit d'aquest línia de treball d'ECAS —que actualment continua amb la publicació d'aquests quaderns—, en què el coneixement esdevé un complement indispensable per a l'acció social.

**Josep Lluís
Francesch**

President de la
Fundació PIMEC

La Fundació PIMEC es constitueix per part de Petita i Mitjana Empresa de Catalunya (PIMEC) com l'expressió d'una aposta pionera que té com a principal finalitat acompanyar i donar suport a la sensibilitat social en les PIMES, aportant-los les eines i l'assessorament necessaris.

Es vol prioritzar el foment d'una cultura empresarial renovada i compromesa amb l'entorn en el qual es mou la societat actual i, en aquest sentit, s'aporten els instruments adients per ajudar les PIMES en el procés que generen els canvis socials. Els programes que ajuden a la sensibilització per impulsar mesures i accions de conciliació i igualtat a les PIMES, o que afavoreixin la inserció laboral de persones en situació o risc d'exclusió social, són mostres d'actuacions absolutament coherents i amb evident relació amb les tractades en el marc del 1r Congrés Treball Ciutadania, organitzat per ECAS.

L'Administració sempre estarà oberta a propostes que facin compatibles la millora de l'ocupació, la productivitat i la cohesió social i, per tant, en un context com l'actual, només aplaudir la iniciativa de convocatòria d'un congrés així.

La família com a unitat té un rol específic que és quelcom més que la suma d'un nombre de persones. En situacions crítiques com les actuals, és fonamental com a suport econòmic, psicològic i afectiu perquè respon als seus components. Però perquè aquest suport sigui viable cal que la família disposi d'uns mínims recursos que li permetin mantenir un entorn òptim per al desenvolupament dels seus membres.

La vulnerabilitat, la pobresa i les mancances impregnen la vida quotidiana d'un gran nombre de llars que augmenta, i per evitar que les situacions de dificultat esdevinguin cròniques o incrementin el risc d'exclusió cal intervenir al més aviat possible. En el Congrés Treball i Ciutadania vam manifestar un cop més que, si no s'actua de forma efectiva en el nucli familiar, els dèficits d'avui ens portaran a la prolongació d'aquesta realitat en les properes generacions: els fills de les famílies vulnerables d'avui seran els pobres de demà.

Per trencar el procés de degradació i multiplicació a mitjà i llarg termini s'han de potenciar polítiques en favor de la família, que abordin les problemàtiques abans que resultin irreversibles. En el marc d'aquestes polítiques, les mesures per afavorir el retorn —o la incorporació— al mercat laboral de les persones en situació de treballar són una peça fonamental. Però no n'hi ha prou de generar ocupació: cal que sigui ocupació de qualitat, en condicions que facin possible la conciliació familiar. Perquè si els pares i les mares no poden dedicar als seus fills el temps que requereix la cura dels infants, minarem la solidesa de l'estructura bàsica en què creix i es desenvolupa l'individu.

Paco Estellés
Vocal de la Junta
directiva d'ECAS

Crisi de model, canvis estructurals

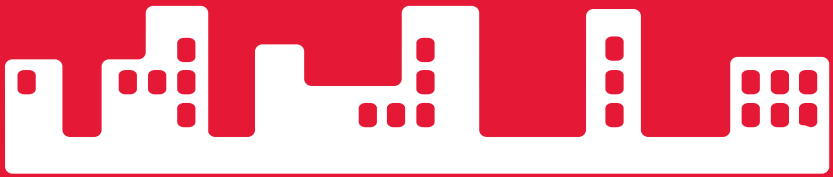
En aquest *3r Quadern* hem recollit un seguit de reptes, formulats en clau de futur, per donar resposta a una problemàtica actual: la dificultat de moltes persones per exercir la plena ciutadania a causa de la seva situació d'atur. Té certa lògica que aquests reptes siguin «de futur» —en el sentit de no immediats— pel fet que moltes d'aquestes situacions d'atur estan vinculades a una crisi del model socioeconòmic que no es resoldrà a curt termini. Parlem de crisi de model, i no tan sols de crisi econòmica, perquè compartim l'opinió de molts analistes que plantegen que la conjuntura actual té les seves arrels en el propi sistema. Un indicador d'aquest caràcter estructural és el fet que les taxes de pobresa i exclusió s'han mantingut relativament estables fins i tot en els moments de bonança econòmica que van precedir l'esclat del 2008.

A tall d'exemple podem veure que la pobresa permanent el 1980 era del 19%, el 1990 del 16,9% i el 2008 del 17,9%. La pobresa crònica va passar del 3,5% el 1980 al 2,7% el 1990, i va baixar fins al 2,3% el 2008. Les dades de l'informe FOESA sobre el nivell d'integració de la població espanyola indiquen que l'any 2007 el 48,9% de la població estava integrada, el 34,9% tenia una integració precària i el 16,3% estava en situació d'exclusió (moderada en un 10,4% dels casos i severa en el 5,9% restant); al 2009, el 35,2% de la població estava integrada, el 46,3% tenia una integració precària i el 18,6% estava en situació d'exclusió (12,9% moderada, 5,6% severa).

Aquestes dades posen de manifest que les situacions de vulnerabilitat i exclusió social amb què ens trobem no són conseqüència de la crisi actual, que en tot cas les ha incrementat i empitjorat. Ens enfrontem, doncs, tal com sostenen diferents col·lectius, a una crisi social —més que no pas econòmica— basada en una estructura molt deficitària en termes de cohesió social. Això fa que se'ns plantegin uns reptes de futur complexos:

- **Crear ocupació.** Perquè, com exposa Joan Majó en aquest quadern, «el principal mecanisme d'inclusió o accés a la ciutadania continua sent el mercat de treball».
- **Garantir la protecció de les persones desocupades.** Partint del fet que els drets humans i socials estan basats en el respecte de la dignitat de tots els individus pel fet de ser persones i pertànyer a la societat, el nou concepte de ciutadania social ha de reconèixer l'inalienable dret individual, universal i irrenunciable, a unes condicions mínimes de subsistència. I, per consegüent, a disposar dels béns econòmics i materials necessaris perquè aquesta situació sigui possible. Això implica l'obligació social de proporcionar a totes les persones els mitjans necessaris per fer efectiu el ple exercici dels seus drets, mitjançant l'establiment de mecanismes clars, com el del salari social.
- **Canvi en les relacions socials.** Cal passar de la societat economitzada a la societat dels valors relacionals. Posar a la persona en el centre de la vida, en lloc del capital. Passar del model de relació d'intercanvi al model de relació de reciprocitat, basat en l'economia relacional (donar importància als béns immaterials: amor, solidaritat, confiança...).

Per fer front a aquests desafiaments, cal una aliança estratègica entre les entitats del tercer sector, la resta d'agents socials i les administracions. Caldrà, doncs, continuar reflexionant i treballant plegats per concretar i dur a terme els reptes plantejats en aquest *Quadern*. ➤

entitats
catalanes
d'acció
social

PREMI CATALUNYA
ACCIÓ SOCIAL
TERCER SECTOR
2010

Amb el suport de:

 Generalitat de Catalunya
Departament d'Acció Social
i Ciutadania

 Generalitat de Catalunya
Departament de Governació
i Administracions Públiques
Secretaria d'Acció Ciutadana

Ajuntament **de Barcelona**

 Generalitat de Catalunya
Departament de Treball

 Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació

 Diputació
Barcelona